

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ РОСІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ДІЯЛЬНІСТЬ «РОССПІВРОБІТНИЦТВА»

Дослідження діяльності Федерального агентства у справах СНД, співвітчизників, які проживають за кордоном і з міжнародної гуманітарної співпраці Російської Федерації «Росспівробітництво», що являється ключовим гравцем в системі російської публічної дипломатії, дозволяє простежити трансформацію публічної та культурної дипломатії Росії та визначити роль цієї Агенції в реалізації російської зовнішньої політики на сучасному етапі.

На основі аналізу широкого кола документальних джерел, автор засвідчує гнучкість системи російської публічної дипломатії, яка не лише володіє достатнім ресурсом для впровадження власної політики, але й завдяки державній підтримці, має можливості широкого розвитку. В умовах гібридної війни проти України, вагомою складовою якої є активне використання мовного, релігійного та історичного чинників, аналіз діяльності Агентства наочно ілюструє не лише трансформацію механізмів його роботи, але й зміну основних пріоритетів зовнішньої політики Російської Федерації.

Ключові слова: Росспівробітництво, зовнішня політика, публічна дипломатія, культурна дипломатія, Росія.

Ілюк Т.В. Трансформация публичной и культурной дипломатии России на современном этапе: деятельность «Россотрудничества»

Исследование деятельности Федерального агентства по делам СНГ, соотечественников, проживающих за рубежом и по международному гуманитарному сотрудничеству Российской Федерации «Россотрудничество», которое является ключевым игроком в системе российской публичной дипломатии, позволяет проследить трансформацию публичной и культурной дипломатии России и определить роль этой Агентства в реализации российской внешней политики на современном этапе.

Анализ большого массива документальных источников дает возможность автору продемонстрировать гибкость системы российской публичной дипломатии, которая не только обладает достаточным ресурсом для внедрения собственной политики, но и благодаря государственной поддержке, имеет возможности все более широкого развития. В условиях гибридной войны против Украины, важной составляющей которой является активное использование языкового, религиозного и исторического факторов, анализ деятельности Агентства наглядно иллюстрирует не только трансформацию механизмов его работы, но и изменение основных приоритетов внешней политики Российской Федерации.

Ключевые слова: Россотрудничество, внешняя политика, публичная дипломатия, культурная дипломатия, Россия.

Ilyuk T.V. The transformation of public and cultural diplomacy of Russia at the present stage: the activities of «Rossotrudnichestvo»

Federal Agency for the CIS Issues, Living Abroad Compatriots and International Humanitarian Cooperation of the Russian Federation "Rossotrudnichestvo" is a chief player in the system of Russian public diplomacy. Research of its activity can be seen through about the transformation of public and cultural diplomacy of Russian Federation and can determine the role of the Agency in implementing Russian foreign policy today.

The analysis of numerous documentary sources demonstrates flexibility of Russian public diplomacy. It has a sufficient resource for implementing their own policies, but because of state support has possibilities for broad development. In terms of hybrid war against Ukraine important components of Russian public diplomacy are the active uses of language, religious and historical factors. The analysis of Agency activities illustrates transformation mechanisms of its work and changing the main priorities of foreign policy of the Russian Federation.

Keywords: *Rossotrudnichestvo, Foreign Policy, Public Diplomacy, Cultural Diplomacy, Russia.*

Однією з провідних характеристик системи міжнародних відносин початку XXI ст. є значне зростання ролі «м'якої сили», як ключового інструменту реалізації зовнішньої політики держави. Ефективне просування національних інтересів шляхом добровільного залучення союзників через створення привабливого образу актуалізує роль публічної дипломатії в системі національної зовнішньої політики. Значна увага урядів провідних країн світу до питань розробки та ефективного впровадження цілеспрямованої державної політики просування національних інтересів, представлення власної культури та поширення мови за кордоном набула практичного втілення у створенні ефективної системи з широким залученням громадського сектору та створення відповідних спеціалізованих інституцій.

Попри відносну новизну терміну «м'яка сила», інструментарій публічної дипломатії існував й широко використовувався в політиці колишнього СРСР, особливо періоду холодної війни. Особливістю реалізації політики м'якої сили Радянським Союзом було те, що, зазвичай, «м'який» економічний та культурний вплив Союзу на сусідні країни супроводжувався жорсткою силою військ та добре розвиненою інфраструктурою безпеки. Діяльність численних офіційних, державних, напівдержавних, псевдогромадських товариств та організацій носила дійсно глобальний характер й дозволяла ефективно просувати радянську ідеологію та радянську модель способу життя по всьому світу. Однак, у першій половині 1990-х рр. створена Радянським Союзом система була практично демонтована і, як наслідок, станом на середину 2010-х рр. за результатами рейтингів та індексів, що вимірюють м'яку силу, Росія опинилася наприкінці другого десятка країн, значно поступаючись США, Канаді, провідним країнам ЄС, Японії, Китаю та навіть Індії [21, с.9; 6, с.13].

В другий половині 2000-х рр. помітні успіхи Росії на шляху до промислової та політичної модернізації, зміцнення економіки та зростання активності в рамках міжнародних інституцій зумовили зростання привабливості Росії на регіональному рівні та створили можливості для відновлення впливу на пострадянському просторі шляхом поширення м'якої сили. В 2007 р. було переглянуто доктрину зовнішньої політики Росії та включено м'яку силу у стратегію зовнішньої політики, що прописано в «Огляді зовнішньої політики РФ». Серед завдань нової зовнішньої політики, направленої на підвищення регіональної м'якої сили, передбачено захист прав людини, підтримка інтересів співвітчизників, що проживають за кордоном, партнерські відносини в культурній та освітній сферах і розвиток ЗМІ Росії за кордоном [9].

З цього часу Росія починає інвестувати в м'яку силу як інструмент відновлення свого впливу на пострадянському просторі. Експансія російських ЗМІ в країни СНД та Балтії здійснює помітний вплив на регіональне інформаційне поле. Поширення російської мови та культури в регіоні, в свою чергу, значно підвищує рейтинги м'якої сили Росії. Підтримуючи міграційні тенденції та створюючи концепції «суверенної демократії», як альтернативи західній демократії, РФ намагається перетворитися в країну-експортера ідеології та стати центром впливу й джерелом нової системи політичних і культурних цінностей на пострадянському просторі [7, с.182–183].

Значна роль поширення російської мови та культури за кордоном через ЗМІ, як дієвого засобу реалізації зовнішньої політики Росії, була прописана у «Стратегії національної безпеки РФ до 2020 року», підписаній Д. Медведєвим у травні 2008 р. У цьому документі неодноразово згадується про телебачення та кіноіндустрію, контроль держави над виробництвом фільмів та «патріотичне виховання», як елементи національної безпеки [9]. Результатом такої політики стало нарощення кіновиробництва з метою сприяння поширенню російської мови та культури: лише в період з 2007 по 2008 рік відбулося збільшення кількості випущених фільмів на 13% (з 770 до 873 відповідно). Важливо також підкреслити, що, як зазначалося у доповіді Європейської аудіовізуальної обсерваторії, домінуючою тематикою російського кінематографу стало не просто повернення до радянського минулого, але й переписування його в потрібному ключі [22].

Чітке усвідомлення російським керівництвом ролі м'якої сили та інформаційної привабливості в реалізації власної зовнішньополітичної доктрини, обумовили вироблення стратегії просування національних інтересів на пострадянському просторі та її інституційне оформлення. У 2008 р., згідно Указу Президента РФ від 6 вересня 2008 р. №1315, було створено Федеральне агентство у справах СНД, співвітчизників, які проживають за кордоном і з міжнародної гуманітарної співпраці Російської Федерації «Росспівробітництво» [17]. Першим керівником Агентства, – створеного на основі традицій Всесоюзних товариств культурних зв'язків із зарубіжжям, яке після розпаду СРСР було трансформоване в Російський центр міжнародного наукового та культурного співробітництва при Уряді РФ (Росзакордонцентр), а з лютого 2002 р. в Російський центр міжнародного наукового та культурного співробітництва при МЗС РФ [19], – став Ф.М. Мухаметшин.

Відповідно до Положення про Агентство, воно є федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з надання державних послуг та управління державним майном, у сфері забезпечення розвитку міжнародних відносин РФ з державами-учасниками СНД й іншими державами та в сфері міжнародного гуманітарного співробітництва й сприянню міжнародному розвитку. Росспівробітництво підпорядковується МЗС РФ, в узгодженні з яким реалізовує діяльність за кордоном через свої представництва – російські центри науки та культури за кордоном, російські інформаційно-культурні центри за кордоном, російські будинки науки та культури за кордоном, російські культурні центри за кордоном, їх відділення (представництва), або через своїх представників у складі дипломатичних представництв РФ без включення їх до основного штату представництв. При цьому, порядок створення, функціонування та ліквідації представництв, а також роботи представників Росспівробітництва визначається виключно Президентом РФ, безпосередньо якому підпорядковується голова Агентства [11].

До основних повноважень Агентства відносяться:

- роль державного замовника (замовника-координатора) відповідних федеральних та відомчих цільових програм, а також міждержавних цільових програм, в реалізації яких бере участь РФ;
- взаємодія з виконавчими органами міжнародних та регіональних організацій, створених РФ спільно з державами-учасниками СНД;

- надання сприяння МЗС РФ у впровадженні єдиної зовнішньополітичної лінії Російської Федерації щодо координації, у встановленому порядку, програм в сфері міжнародного гуманітарного співробітництва;
- розробка та реалізація, за узгодженням із МЗС РФ, міністерством фінансів РФ та іншими федеральними органами виконавчої влади середньострокових та довгострокових програм у сфері сприяння міжнародному розвитку на двосторонньому рівні зв'язків з державами-учасниками СНД та іншими державами, а також здійснення моніторингу реалізації цих програм;
- участь в розробці, реалізації та інформаційно-аналітичному моніторингу політики зміцнення позитивного сприйняття та культурно-гуманітарного впливу в світі сучасної Росії;
- сприяння розвитку суспільних, ділових та наукових зв'язків між РФ та державами-учасниками СНД, іншими державами;
- участь в плануванні, організації та проведенні гуманітарних, наукових та культурних акцій РФ, координація в межах своїх повноважень діяльності російських та зарубіжних організацій з підготовки таких акцій;
- сприяння розвитку міжнародних зв'язків РФ в галузі освіти; сприяння підбору та направленню на навчання в РФ співвітчизників, що мешкають за кордоном, та іноземних громадян;
- організація роботи з випускниками радянських та російських навчальних закладів, що проживають за кордоном, та їх об'єднаннями;
- забезпечення роботи з популяризації російської мови за кордоном, організація на базі представництв центрів та курсів з вивчення російської мови, надання методичної допомоги іноземним викладачам російської мови тощо.
- сприяння підтримці та розвитку міжнародних контактів суб'єктів РФ в науково-технічній, культурній та економічній галузях, а також в галузі освіти; координація співпраці між спорідненими містами та містами-побратимами тощо.
- організація заходів зі збереження об'єктів, що знаходяться за кордоном, і представляють історико-меморіальне значення для Ро та інше [11; 16].

На початковому етапі основними напрямками роботи Агентства були інформаційна діяльність, спрямована на формування позитивного

сприйняття Росії за кордоном, поглиблення інтеграційних процесів в рамках СНД, підтримка співвітчизників, що проживають за кордоном, розширення мовної та культурної присутності Росії у світі, сприяння методами публічної дипломатії реалізації основних положень Концепції зовнішньої політики РФ в галузі міжнародного культурно-освітнього співробітництва [14]. З цією метою, з 2011 р. Агентство виступає державним замовником Федеральної цільової програми «Російська мова», основна мета якої – забезпечення її функціонування як мови міжнаціонального спілкування на пострадянському просторі. Пріоритетним напрямом також є забезпечення максимального задоволення мовних та культурних потреб співвітчизників за кордоном, що планується здійснити шляхом побудови нової моделі взаємодії з російською діаспорою та нарощення співпраці з громадськими організаціями, відновлення Російської асоціації міжнародної співпраці та розширенні її міжнародних контактів. Новий етап в роботі з діаспорою виражається у створенні майже в кожній країні Координаційних рад співвітчизників та їх зв'язків з гуманітарними комісіями посольств та представниками Росспівробітництва [10], що дозволяло створювати ефективні керовані центри впливу на місцях. Окрім того, особливе значення надавалося роботі з молоддю, налагодженню роботи з неурядовими та релігійними організаціями за кордоном, розвитку публічної дипломатії та інноваційному співробітництву [8].

На Агентство також покладалися функції кураторства діяльності російських навчальних закладів на теренах СНД. Так, лише у 2011 р. указом Президента РФ Міністерство оборони та Прикордонна служба ФСБ Росії передали у підпорядкування Росспівробітництва 14 загальноосвітніх шкіл на просторі СНД (переважно в Україні та в Казахстані). За дорученням Президента РФ, на Росспівробітництво лягало завдання з організації роботи даних навчальних закладів, як базового елемента системи безперервної підготовки абітурієнтів з країн СНД для ВНЗ Росії та слов'янських університетів в країнах СНД, які діють за російської підтримки [14].

Окремої уваги заслуговує також діяльність Агентства в налагодженні розвитку контактів зі ЗМІ з метою формування позитивного іміджу Росії за кордоном, донесення до широких кіл іноземної громадськості позиції Росії

з різних питань, насамперед, шляхом тісної кооперації з рядом провідних інформаційних агентств.

Ставлячи за мету поглиблення інтеграційних процесів на пострадянському просторі, Росспівробітництво зосередило увагу на діяльності, спрямованій на запуск багаторівневої та різношвидкісної інтеграції на теренах СНД. Для цього активно використовувалися механізми створення єдиної моделі історичної пам'яті та збереження спільного культурно-гуманітарного простору. Саме Росспівробітництво, як неодноразово підкреслював тодішній Президент РФ Д. Медведєв, мало стати тим новим комунікаційним каналом із зарубіжними країнами, що дозволив би ефективно ретранслювати культурно-гуманітарні цінності та сприяти формуванню єдиного культурного, наукового та освітнього простору й покращенню міжрегіональних та прикордонних зв'язків. Важливим напрямом, спрямованим на виконання поставленого завдання, стало «збереження спільної історичної пам'яті про Велику Перемогу» в країнах близького та далекого зарубіжжя. З цією метою, Агентством лише в 2011 р. провело понад 700 різнопланових заходів (із близько 7000 тисяч форумів, що проводилися ним загалом у цей період), спрямованих на «подолання згубних установок, виправлення історичних помилок – ігнорування імен великих героїв та зарахування зрадників до числа національних героїв» [8]. Таким чином, можемо говорити про відновлення Росспівробітництвом радянської практики використання історії, як маніпулятивного інструменту реалізації власної зовнішньої політики.

Основна увага діяльності Агентства зосереджувалася на розвитку мережі Російських центрів науки та культури, в першу чергу, в країнах-учасниках СНД, у відповідності із Перспективним планом відкриття РЦНК до 2020 р., який корегувався в залежності від нових зовнішньополітичних ініціатив РФ. З самого початку велася ефективна робота з активізації та розширення культурно-інформаційної діяльності в Україні. В Києві ще наприкінці 2008 р. було створено одне із перших представництв Федеральної агенції – Російський центр науки та культури. Станом на кінець 2011 р. представництва Росспівробітництва були відкриті у м. Одеса та м. Сімферополь, обговорювалися також плани по відкриттю центрів у м. Харків, м. Дніпропетровськ, м. Львів. Окрім того, численні Російські центри та російські громадські товариства, що перебували в безпосередньому контакті із представництвами Росспівробітництва діяли в

багатьох населених пунктах України, де проживала російська громада (переважно в південно-східній частині України). Показово, що серед 74 країн, де проводить свою діяльність Росспівробітництво, за кількістю філій Україна поступалася лише Індії (8 філій), що свідчить про пріоритетне значення України у зовнішній політиці РФ [16].

Із проголошенням зростання ролі м'якої сили в реалізації зовнішньої політики держави у 2012 р., що знайшло юридичне оформлення в Концепції зовнішньої політики РФ, відбулися концептуальні зміни в діяльності Росспівробітництва. В цьому документі вперше було прописано й місію Федерального агентства у справах СНД, співвітчизників, які проживають за кордоном і з міжнародної гуманітарної співпраці як одного з розробників та координатора програм з міжнародного гуманітарного співробітництва та, одночасно, впливу на процес міжнародного розвитку з використанням із цією метою усієї наявної закордонної інфраструктури [3].

Ключові орієнтири діяльності Агентства були задані Указом Президента РФ від 07 травня 2012 р. № 605 «Про заходи щодо реалізації зовнішньополітичного курсу РФ» і зводилися до необхідності «в інтересах підвищення результативності російської зовнішньої політики ефективніше використовувати ресурс публічної дипломатії, залучати громадянське суспільство до зовнішньополітичного процесу», а також «вдосконалювати інформаційний супровід зовнішньополітичної діяльності в інтересах об'єктивного сприйняття Російської Федерації на міжнародній арені». Увага акцентувалася також на необхідності розвитку гуманітарного співробітництва, де, перш за все, ставилося завдання «проводити активну роботу по захисту прав людини, протидіяти спробам використання правозахисних концепцій в якості інструменту політичного тиску та втручання у внутрішні справи держави», а також «забезпечення прав, свобод та законних інтересів російських громадян, що проживають за кордоном...». Традиційно також декларувалася необхідність «розширювати російську культурну присутність за кордоном, зміцнювати позиції російської мови в світі, розвивати мережу російських центрів науки та культури» [15].

У березні 2012 р. відбувається зміна керівника Агентства та розширення його повноважень, а з травня 2012 р. на новопризначеного керівника Агентства К.Й. Косачева покладаються також обов'язки

спеціального представника Президента РФ по зв'язкам з державами-учасниками СНД [18]. Розпочинається робота щодо узгодження із зацікавленими федеральними відомствами формату діяльності Агентства як одного із ключових інструментів м'якої сили. Новим керівництвом Росспівробітництва «м'яка сила» розглядається як один з двох рівноцінних похідних могутності держави (м'якої та жорсткої сили), що дозволяє шляхом моделювання, маніпулювання та мобілізації досягати необхідної суспільної реакції. Адже, «в сучасному світі зовнішня реакція, насамперед суспільна, на ті чи інші зовнішні політичні дії нерідко виявляється важливішою за суть цих дій держави» [6, с.11–12]. Таким чином, феномен м'якої сили розглядається як набір інструментів для вирішення зовнішньополітичних завдань альтернативними класичній дипломатії методами та технологіями, які у той же час її доповнюють. Відповідно, переформатовується й діяльність Росспівробітництва, у відповідності із завданнями зовнішньої політики Росії.

Насамперед, повноваження Росспівробітництва доповнюються галуззю сприяння міжнародному розвитку, а також долученням до процесу розробки, реалізації та інформаційно-аналітичного моніторингу політики зміцнення позитивного іміджу та культурно-гуманітарного впливу в світі сучасної Росії. Із набуттям нових повноважень діяльність Агентства набуває принципово нового значення на кшталт американського USAID, зосереджуючи в межах своїх компетенцій весь спектр проблем, пов'язаних із формуванням за кордоном сприятливого, позитивного іміджу Росії.

Для виконання поставлених завдань Агентством використовувалися як традиційні, так і нові методи роботи. Продовжується робота над розширенням таких ключових напрямів, як робота із співвітчизниками, діяльність з поширення російської мови, культури та науки, практика відбору студентів для навчання в РФ та роботу з випускниками російських й радянських ВНЗ. Арсенал поповнився резонансними проектами в рамках реалізації Федеральної цільової програми «Російська мова» на 2011–2015 рр. та Програми короткострокових ознайомчих поїздок в РФ молодих представників політичних, громадських, наукових та ділових кіл іноземних держав; Міждержавної програми інноваційного співробітництва держав-учасників СНД на період до 2020 року, а також масштабними культурними акціями в рамках «перехресних років» Росії та зарубіжних країн, заходами із збереження російських історико-меморіальних місць за кордоном.

Розширився й склад російських державних та громадських партнерів, що нараховують понад 100 товариств дружби [1, с.2–3].

Суттєвої трансформації діяльність Росспівробітництва зазнала внаслідок подій в Україні. Вибір українцями європейського шляху розвитку та намагання вийти з геополітичного простору російського впливу, що вилилися в події на Євромайдані, призвели до кардинального перегляду політики використання м'якої сили, що здійснюється в умовах гібридної війни. Як зазначив керівник Росспівробітництва К. Косачев «події на Майдані – привід серйозно осмислити наскільки ефективно ми використовуємо потенціал м'якої сили... ці події підтвердили, що поки ми використовуємо потенціал неефективно. Як наслідок, ми витрачаємо значно більше коштів на те, щоб компенсувати недопрацювання на ниві м'якої сили. Але можна ж досягнути тієї ж мети меншими засобами, якщо ці засоби використовувати своєчасно і скоординовано... для цього потрібно організувати роботу на довготривалих, поетапних засадах» [4]. Серед пріоритетних напрямів роботи на Україні він визначає підтримку російської мови та системи російських шкіл в Україні та робота з молоддю й неурядовими організаціями. Підкреслюється, що на зміну механічному нарощенню гуманітарної присутності, приходять системна робота з різними цільовими аудиторіями за кордоном – з співвітчизниками, випускниками ВНЗ, товариствами дружби та неурядовими організаціями, з редакціями російськомовних ЗМІ, групами по зв'язках з громадськістю в парламентах та бізнес-асоціаціями. При цьому, контакти розвиваються не на державному рівні, а через організовані структури громадянського суспільства, що пов'язували б державні механізми з громадськими, формуючи таким чином ефективну систему, що перебувала б під контролем держави [5].

Навіть після зміни керівника Агентства у березні 2015 р. політика Росспівробітництва продовжує розвиватися в руслі максимального розширення впливу ідей «русского мира» на пострадянському просторі. Попри численні заяви нового очільника Л.Глебової про невикористання Агентства в агентурних цілях і зосередженість його роботи виключно в рамках просування російської культури та духовних цінностей за кордоном, продовжують активно діяти програми «залучення до співпраці в інтересах РФ» через розвиток мережі громадських організацій та розширення агентури. Однією з найбільш одіозних програм, яка дозволяє

залучати до співпраці представників зарубіжної молоді є Програма короткотермінових ознайомчих поїздок в РФ молодих представників політичних, громадських, наукових та ділових кіл іноземних держав «Нове покоління», держзамовником-координатором якої з 2011 р. є Росспівробітництво. Серед завдань цієї програми зазначається «розширення кола конструктивно налаштованих по відношенню до РФ активних молодих громадян іноземних держав, залучення їх до участі в розширенні та зміцненні партнерських зв'язків між РФ та державами, які вони представляють [12].

Паралельно Росія переходить від участі в програмах міжнародної допомоги до конструювання власних таких програм. Зокрема, акцент переноситься на адресні двосторонні програми допомоги, орієнтовані, в першу чергу, на країни СНД, на реалізацію яких в період до 2020 р. планується виділити \$ 4-5 млрд. При цьому, як зазначив голова Росспівробітництва К. Косачев, «така допомога повинна бути «реальним внеском в зміцнення дружби і добросусідства, а не просто закладанням коштів в бездонну діжку, де вони пропадають без жодної віддачі для двосторонніх відносин». Зокрема, мова йде про програми підтримки «українських» програм [2]. Фінансування таких програм, що з початку проходило через Мінфін РФ, тепер проходить по каналам Агентства.

Географічними пріоритетами діяльності залишається діяльність на теренах СНД та, насамперед, в Україні. Росспівробітництво бачить своє завдання в тому, щоб розширювати «духовні кордони» «руського мира» як середовища, що розвивається не стільки на етнічній, скільки на духовній єдності. Для досягнення цієї мети, особливе значення набуває Україна, і не стільки як найближчий сусід, який тісно пов'язаний економічними, політичними та культурними зв'язками, - скільки з огляду на історичні реалії та геополітичний вплив. Втрата України означає не просто загрозу реалізацію російського імперського проекту, але й являється небезпечною для самої російської державності. Намагання присвоїти українську історію, яскравим свідченням чого є широкий спектр заходів по всьому світу з нагоди Хрещення Русі князем Володимиром, проведених Росспівробітництвом; значна увага Агентства до питання Другої світової війни та радянського минулого, що є предметом постійних форумів і використовується з метою консолідації пострадянського простору (в тому

числі не без викривлень та замовчувань) свідчать про значну роль гуманітарної складової у російсько-українському конфлікті.

Прагнучи відновлення впливу на території України, Росспівробітництво заявляє про готовність розширювати мережу російських культурних центрів, бажаючи відкрити їх у Харкові, Дніпропетровську, Донецьку та Львові. Однак така пропозиція є неприйнятною для української сторони. Хоча це не заважає розвиватися російським організаціям в Україні, які так чи інакше координують свої дії із Росспівробітництвом [20]. Так, станом на 2016 р., окрім двох представництв агентства, в Україні нараховується 12 російських центрів (у Кривому Розі, Луганську, Донецьку, Києві, Харкові, Дніпропетровську, Рівному, Миколаєві, Херсоні, Запоріжжі, Горлівці, Одесі), а також 8 кабінетів «Русского мира» (6 – у Харківській обл. та по 1 в Херсоні та Миколаєві) [13].

Отже, аналіз діяльності Росспівробітництва засвідчує гнучкість системи російської публічної дипломатії, яка не лише володіє достатнім ресурсом для впровадження власної політики, але й завдяки державній підтримці, має можливості все ширшого розвитку в умовах гібридної війни. Координуючи діяльність проросійських гравців на пострадянському просторі та поширюючи російську модель, Росспівробітництво відіграє активну роль в російській зовнішній політиці.

Той факт, що на сьогодні Агентство є єдиною постійно діючою російською офіційною організацією, що продовжує вести активну роботу в Україні, змушує активніше придивитися до проваджуваної ним роботи, а географічний ареал активності російських товариств, що збігається з територіями нестабільності, дає підстави говорити про штучне створення напруження на теренах України. Мова йде не про скорочення масштабів діяльності, як декларується російським політикумом, а про видозмінення форм та методів роботи, яка все так же спрямована на реалізацію російської імперіалістичної політики, в тому числі й засобами м'якої сили. А публічна дипломатія, в даному разі, виступає ширмою для прикриття російського військового та диверсійного втручання. У той же час, активне використання мовного, релігійного та історичного чинників є вагомою складовою гібридної війни та свідчить про трансформацію не лише механізмів роботи Агентства, але й основних пріоритетів зовнішньої політики Російської Федерації. З огляду на це, для України виникає

потреба вироблення власної моделі протидії російській не лише військовій, але й гуманітарній експансії, враховуючи як особливості історичного досвіду, так і методи роботи супротивника, зокрема шляхом використання м'якої сили.

Використані джерела та література:

1. Доклад о результатах деятельности Россотрудничества по реализации возложенных на него полномочий в 2012 году. – М.: Федеральное агентство по делам Содружества независимых государств, соотечественников, проживающих за рубежом, и по международному гуманитарному сотрудничеству, 2013. – 33 с.
2. Климентьева Л. Россотрудничество: на финансовое участие Москвы в программах международной помощи может быть потрачено \$ 4-5 млрд. до 2020 р. // Российская газета. – 2014. – 25 апреля.
3. Концепция внешней политики Российской Федерации, 2013. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDDBF7DA644257B160051BF7F
4. Косачев К. Россотрудничество скорректировало свои планы из-за Майдана [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://windowrussia.ru/rv.ru/news/2014_01_09/K-Kosachev-Rossotrudnichestvo-skorrektirovalo-svoi-plani-iz-za-Majdana-8503/
5. Косачев К. В кризис в разы повысилась посещаемость курсов балета, - Константин Косачев, руководитель Россотрудничества // Ведомости. – 2014. – 13 марта.
6. Косачев К. Мягкая сила и жесткая сила – не сумма, но произведение // Индекс безопасности. – № 4(107). – Т. 19. – С.11-18.
7. Маклис А. Возрождение российской мягкой силы // Ойкумена. – 2011. – №2. – С.174 – 184.
8. Мухаметшин М. Новые векторы международного гуманитарного сотрудничества. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://federalbook.ru/files/FS/Soderjanie/FS-23/XII/Muhametshin.pdf>
9. Обзор внешней политики Российской Федерации, 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/3647DA97748A106BC32572AB002AC4DD
10. Петкова М. Директивами нельзя улучшить имидж государства.// Бизнес-контакты. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://biznes-kontakti.com/index.php?newsid=1036>
11. Положение о Федеральном агентстве по делам Содружества Независимых Государств, соотечественников, проживающих за рубежом, и по международному гуманитарному сотрудничеству (Россотрудничество) – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://old.rs.gov.ru/node/610>
12. Программа краткосрочных ознакомительных поездок в Российскую Федерацию молодых представителей политических, общественных, научных и деловых кругов иностранных государств «Новое поколение». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://old.rs.gov.ru/taxonomy/term/195>
13. Российские организации в Украине. // 02.05.2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://konsulmir.com/rossijskie-organizacii-v-ukraine/>
14. Степанов Е. Россотрудничество: итоги трех лет работы. Интервью с руководителем Россотрудничества Фаритом Мухаметшиным. // Литературные известия. – 2011. – № 12 (80).

15. Указ Президента Российской Федерации от 07.05.2012 р. № 605 «О мерах по реализации внешнеполитического курса Российской Федерации» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://rg.ru/2012/05/09/vn-polit-dok.html>
16. Указ Президента Российской Федерации от 08.05.2013 № 476 «Вопросы Федерального агентства по делам Содружества Независимых Государств, соотечественников, проживающих за рубежом, и по международному гуманитарному сотрудничеству». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_146145/942772dce30cfa36b671bcf19ca928e4d698a928/
17. Указ Президента Российской Федерации от 6 сентября 2008 г. № 1315 «О некоторых вопросах государственного управления в области международного сотрудничества». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/12062267/#ixzz4F4QPsHJI>
18. Указ Президента РФ от 2 августа 2012 г. N 1102 «О специальном представителе Президента Российской Федерации по связям с государствами – участниками Содружества Независимых Государств». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kremlin.ru/acts/bank/35853>
19. Федеральное агентство по делам Содружества Независимых Государств, соотечественников, проживающих за рубежом, и по международному гуманитарному сотрудничеству / История. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ji.lviv.ua/n50texts/malukevichus.htm>
20. Lutsevych O. The Long Arm Of Russian “Soft” Power // Atlantic Council. – 4 may 2016. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-long-arm-of-russian-soft-power>
21. Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics. – NY., 2004. – P.9.
22. The Film Industry in the Russian Federation // The European Audiovisual Observatory. Sept, 2010. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.obs.coe.int/oea_publ/eurocine/russianfilmindustry_nevafilm2010.pdf

УДК 330.341.1

Фомін С.С.

Типи соціально-економічних моделей та їх вплив на процеси модернізації

У статті проаналізовано основні типи соціально-економічних моделей. Показано, що успішність процесів модернізації залежить від типу соціально-економічної моделі, яку використовує країна. Доведено, що запорукою успішної економічної модернізації пострадянських країн є перехід до такої соціально-економічної моделі, яка передбачає посилення ролі держави у регулюванні економічних процесів, у валютно-фінансовій і зовнішньоторговельній сферах, зміцнення державного сектору в економіці, застосування практики індикативного планування.

Ключові слова: соціально-економічна модель, модернізація, олігополістичний капіталізм, державний капіталізм, периферійний капіталізм, державне регулювання економіки, протекціонізм, ринкова економіка, фінансово-економічна криза.

Фомин С. Типы социально-экономических моделей и их влияние на процессы модернизации